

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Qvæstio VIII. De existentia Dei in rebus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

articulis huius quæstionis tractat D. Thomas, in A
libris Physicorum explicauimus.

QVÆSTIO VIII.

De existentia Dei in rebus.

ARTICVLVS I.

Vtrum Deus sit in omnibus rebus.

DISPVATIO I.

Deus ex infi-
nitate sua ef-
fentia habet
ut sit ubi-
que.

Deus in om-
nibus rebus
ita presentis
ut secundum
suam substan-
tiam à nulla
earum parte
distet.

DX infinitate atque immensitate diuina
essentia provenit, quod cum in se omni-
nò indiuisibilis sit, nihilominus tota sit
vbique, atque in omnibus rebus: eaque de cau-
sa D. Thomas disputatione de infinitate Dei
disputationem de existentia Dei in rebus appositè
annectit.

Conclusio huius articuli est. Deus ad eum sen-
sum est in omnibus rebus, quo secundum suam
substantiam est illis presens, hoc est, ab eis, & ab vna-
quaque earum nulla ratione distans. Hanc Catho-
licorum nullus negare valet: eò quod sit manifestè
de fide. Hieremia cap. 23. *Cælum & terram ego im-
pleo, quod à Deo dictum est, ut doceret nihil posse
ipsum latere, qui vbique presens esset. Idem signifi-
ficat verba illa Sapientia capite 1. Spiritus Domi-
ni repleuit orbem terrarum. Cum enim de maledico
homine præmissum esset, Renum illius testis est Deus,
& cordis illius seruator est verus, & lingua eius audi-
tor, continuo subiungitur. Quoniam Spiritus Domi-
ni repleuit orbem terrarum. Psalm. 138. Quò à facie tua
fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero
in infernum, ades. Et Actorum 17. Non longe est ab
vnaquoque nostrum in ipso enim viuimus, mouemur &
sumus. Varia Sanctorum testimonia lege, si placet,
apud Magistrum in 1. distinct. 37. vbi de hac re di-
sputat.*

Deinde probatur conclusio ratione D. Thomæ
3. contra gentes capite 68. quæ, ut statim patebit, re
ipsa parum ab ea differt, quam hoc loco confecit.
Deus in omni re immediatè (id est, sine interuentu
causæ alterius, per quam operetur) creat, & conser-
uat aliquid, ut in substantiis corporis expertibus
ipsas earum naturas, in corporibus verò, materiam
primam: sed omne agens, quod ita immediatè oper-
atur, necessariò est immediatum secundum locum,
& presens passo: ergo Deus ita est in omnibus re-
bus, ut illis presens sit secundum suam substantiam,
ab eisque nullo modo distans: atque cum non creet
& conseruet partem vnarum mediante alia, sed singu-
las immediatè, consequens est, ut intimè sit secun-
dum suam substantiam in omnibus rebus, ita ut à
nulla parte distet. Maior constat ex dictis q. 2. art. 3.
Vbi demonstratum est, vniuersitatem hanc corpo-
rum à Deo emanasse primò per creationem, simul-
que materiam concreatam fuisse, eodemque influxu
quo primò suum esse accepit, perpetuò deinceps à
Deo conseruari. Atque eo loco, tum etiam quæstio.
præcedente ostensum est, creare solius Dei esse: de
qua re etiam inferius sermo q. 45. quare si sub-
stantia corporis expertes sint admittendæ, cum illæ
non aliter potuerint produci quam ex nihilo, hoc
est, per creationem, sit, ut maior proposita vniuersim
vera sit. Minor verò est Aristotelis 7. Physicorum
cap. 2. & 1. de generatione cap. 6.

Ratio D. Thomæ hoc loco hæc est. Esse creatum
est proprius effectus Dei, cuius proinde Deus est
immediata causa efficiens, non solum quando res
primò esse incipiunt, sed etiam quamdiu postea cõ-
seruantur: non secus ac sol causa est efficiens lumi-
nis in aërem producti, non solum quando primò ab
eo producitur, sed etiam quamdiu postea conserua-
tur: sed omne agens, quod est immediata causa effi-
ciens alicuius effectus, est necessariò presens, nullò-
que modo distans ab eo: cum ergo esse sit intimum
omnibus rebus, eò quod sit velut forma atque actus
omnium, quæ sunt in rerum natura: sit, ut Deus non
solum sit in omnibus rebus, sed etiam illis intimus
sit. Maiorem probat, quoniam Deus est ipsum esse
per essentiam, & ob id necessarium est, ut esse rei
creatæ sit proprius effectus illius. Minorem verò te-
stimonio Aristotelis 7. Physicorum confirmat.

Ratio hæc solum differt ab ea, quam ex 3. contra
gentes confecimus, in maiori illa propositione: esse
est effectus proprius Dei, non solum quando primò
producitur, sed etiam quamdiu postea conseruatur.
Ut verò eam explicet Caietanus inferius q. 44. arti-
culo 2. & q. 45. articulo 5. intelligenda est de effectu
per se producto, ad modum loquendi Aristotelis 1.
Physicorum cap. 8. textu 76. vbi ita docet: si animal
fiat ex animali, & quoddam animal ex quodam ani-
mali, ut canis ex equo, tunc animal, quod includitur
in cane, non fit per se: quia præerat in equo, ex quo
canis generatur: sed solum esse canis fit per se: natu-
ra namque non intendit per se esse, quod præerat
in materia, sed solum illud esse, quod in ea nondum
erat. Iuxta hunc ergo loquendi modum, illud esse
producitur per se, quod non præerat in eo, ex quo
producitur: illud verò producitur per accidens,
quod in eo iam præerat. Sensus ergo propositionis
D. Thomæ hic est, esse rei creatæ, non hoc aut illud,
sed in commune, vbicumque reperitur, si fit per se
productum, est proprius effectus Dei ab eo solo per
creationem immediatè productus & conseruatus.
In omni autem substantia producta tandem deueni-
endum est ad eiusmodi esse, quod tamquam prop-
rius effectus Dei à solo Deo sit primò productum,
eodemque influxu, perpetuò immediatè conseruetur:
licet enim quando equus ex femine generatur,
causæ secundæ producant per se esse equi, animalis,
aut etiam viuents, quod in equo essentialiter inclu-
ditur, esse tamen in commune non producitur ab
eis per se, quoniam iam præerat in femine atque in
materia, ex qua equus producitur: esse verò mate-
riæ: cum non aliter produci posset, quam ex nihilo,
& per creationem, est proprius effectus Dei, cuius
soli est, rem efficere nullo præsupposito subiecto,
remque ita effectam conseruare. Idem cernitur in
cæteris rebus à causis secundis productis: semper
enim præcedit aliquid, tanquam proprius effectus
Dei, quod sit velut fundamentum, atque subiectum
eius esse, quod causæ secundæ possunt efficere. Ma-
ior propositio ita intellecta parum differt à maiori
propositione rationis, quam D. Thomas 3. contra
gentes confecit.

Quando D. Thomas in hoc articulo asseruit, esse
rei creatæ perinde esse proprium effectum Dei at-
que ignite, siue incendere est proprius effectus
ignis, exemplum hoc ita est intelligendum, ut sit
proprius effectus ignis, vel alterius, in quo ignis
eminenter contineatur. Deus autem, cuius
proprius effectus dicitur esse rei crea-
tæ, in nullo alio eminenter
continetur.

DISPV

DISPUTATIO II.

Vtrum ex operatione Dei immediata in res omnes recte colligatur existentia Dei in illis.

Scoti & Thomæ
moralium
quædam
opines.

Primo Scoti
argumentum.

Secundum.

Tertium.

Confirmatio.

Actio immo-
diata, nec à
Deo esse po-
tiss in id
quod distat.

Deum idem
corpus trans-
mittere po-
tiss à loco in
locum nò per
transitum me-
di.

Scoti, Gabriel, & Ochamus in 1. d. 37. in ea qui-
dem sunt sententia, vt Deum ex immensitate ac
infinitate suæ essentia, habere esse vbique arbitren-
tur; id tamen non satis ex eo probari autuant,
quod in omni loco aliquid immediatè operetur.
Præter rationes alias aduersus consequentiam hanc,
qua ex eo, quod agens aliquid operetur immediatè
aliquid alicubi, inferitur esse ibidem præsens, quas 7.
Physicorum, c. 2. q. 1. adduximus ac solimus, probat
Scotus eandem consequentiam peculiariter nul-
lam esse, si in antecedenti sermo sit de Deo.

Primo. Quoniam Deus operatur res ad extra per
suam voluntatem: nam eo ipso, quod vult aliquid
esse tali tempore, & tali loco, producit illud eo in
tempore & loco: sed voluntas atque potest velle, vt
aliquid sit in loco distanti: ac in propinquo: ergo
esto ponemus, Deum ex sua immensitate non esse
vbique, sed in determinato, ac certo loco, posset in-
de producere res immediatè in loco distante.

Secundò. Non est putandum, fuisse ante mundi
cõstitutionem vacuum infinitum, in quo toto Deus
per suam substantiam fuerit prius præsens, quam in
parte quadam eius produxerit mundum: sicut ergo
tunc prius sua potentia produxit mundum, quam
ipsius substantia, vel mundo, vel spacio, in quo est
mundus, esset præsens: ita modò necessaria non est
præsentia substantia diuina in aliquo loco: vt in eo
aliquid operetur, quin potius si per impossibile esset
distans ab aliquo loco, posset cum sua potentia at-
tingere in eoque effectum producere.

Tertiò. Quò agens est maioris virtutis, eò potest
in remotius operari: sed Deus est infinita ac illimi-
tata virtutis: ergo esto daremus Deum non esse
vbique, posset ex vno loco operari in locum à se
distantem.

Confirmatur, quoniam ad rationem omnipoten-
tia spectare videtur, vt non solum in id, quod sibi
præsens est, sed etiam in id, quod longissimè distat,
possit operari: præsertim cum id nullam contradi-
ctionem inuoluat.

Opinio hæc non solum falsa videtur, doctrinaq;
Aristotelis apertè contraria, sed & parum tuta in fi-
de. Dixi videri falsam, quoniam sicut intellectus
percipere non potest quomodo corpus aliquod
(imò & Angelus, vt Scotus ipse affirmat) ex vno lo-
co ad alium remotum transeat, nisi per medium, ita
percipere non valet, quo pacto agens limitatum ad
certum locum, transmittere possit actionem suam
in locum distantem, quin prius aliquid in spacium
interiectum producat, interuentu cuius sine inter-
capedine rem distantem sua actione attingere va-
leat. Quòd enim Deus possit transmittere corpus
de loco in locum remotum, non transferendo illud
per medium, aut collocare simul idem corpus in lo-
cis distantibus (quamuis multi id negent) faciliè in-
telligitur. Etenim cum Deus propter immensitatem
suæ essentia, vbique sit præsens, resque iam produ-
cta, perinde maneant in eo eminenter, ac si produ-
cta non essent, qua de causa reproducere valet semel
corruptum: vtique si subtrahat influxum, quo
esse confert alicui corpori in aliquo loco, atque im-
mediatè illi idem esse in alio loco conferat, aut si-
mul illi vnum idem esse in distinctis locis superna-
turaliter tribuat, poterit profectò transferre idem

A corpus de loco in locum distantem, quin per me-
dium interiectum transferat, aut collocare illud si-
mul in distinctis locis. At verò quemadmodum si
Deus per vim corpus transferre vellet in locum di-
stantem, id nulla ratione fieri posset, nisi eodem cor-
pore per interiectum spacium traducto, nec aliud
humanus capit intellectus: sic etiam, si agens esset li-
mitatum ad certum locum, esto esset Deus ipse,
vimque ad operandum haberet infinitam, transmit-
tere non posset actionem in locum distantem, nihil
interim in medium spacium efficiendo: id namque
pari ratione ex natura rei fieri non posse mens ipsa
quasi intueri videtur. Quasdam alias rationes 7. Phy-
sicorum loco citato ad eiusdem rei confirmationem
adhibuimus. Dixi, eandem opinionem videri etiam
parum tutam in fide: quoniam Paulus Actorum 17.
ex eo probat, Deum non longè esse ab vnoquoque no-
strum, quòd in ipso viuamus, moueamur & simus. Et
Regius Propheta Psal. 138. cum dixisset, Quo à fa-
cie tua fugiam? si ascendero in celum, tu illic es: si de-
scendero in infernum, ades: si sumpsero pennas meas di-
luculo, & habitauero in extremis maris: in huius rei
probationem subiungit, Etenim illuc manus tua de-
ducet me, & tenebit me dextera tua: aut ergo autores
contrariæ sententiæ dicant, Spiritum sanctum per
os Pauli, atque Davidis ineptam rationem reddidisse,
se inefficaxque argumentum confecisse, ad proban-
dum præsentiam Dei in rebus, aut confiteantur, ex
immediata operatione Dei in aliquo loco, satis su-
pèrque concludi præsentiam Dei in rebus, vt D.
Thomas, & communis Theologorum sententia
cum Aristotele affirmat, & ipsa ratio cuique indita
persuadet. Vnde Anselmus Monolo. 2. & 23. Quo-
niam, inquit, nihil sine Deo potest, aut esse, aut conserva-
ri, dicere cogimur Deum vbique & semper esse.

B Ad primum argumentum Scoti distinguenda est
maior propositio. Si enim ad eum sensum dicat,
Deum per suam voluntatem operari res ad extra,
quòd à voluntate liberè se determinante, vt res ali-
qua sit tali tempore & loco, emanet influxus, atque
actio realis, qua illi tribuit esse eodem tempore &
loco concedenda est: sed neganda erit tunc conse-
quentia: eiusmodi namque influxus & actio, cum
non possit emanare ad locum remotum, nisi per me-
dium, profectò emanare nequit à diuina voluntate
ita determinata, nisi etiam diuina ipsa voluntas, &
consequenter diuina essentia præsens sit loco, in
quem immediatè actio debet permanere. Si verò
ad eum sensum intelligat Deum per suam volunta-
tem operari res ad extra, vt voluntate liberè se de-
terminante, vt res aliqua sit tali tempore & loco, ita-
tim adueniente eo tempore, res illa incipiat esse in
eodem loco, absque alio influxu & actione reali
media, qua à voluntate ita determinata effluit, quo
pacto vim haberet argumentum, neganda erit ma-
ior propositio. An verò potentia executiua in Deo
distingatur aliquo modo ab intellectu & volunta-
te, quibus Deus res ad extra producit, disputabitur
inf. quæst. 25.

C Secundum argumentum petit explicationem du-
bij illius, an ante mundi constitutionem fuerit Deus
in spacio, quem modò occupat mundus: & an mo-
dò sit extra cælum in spacio infinito, in quo fuerit
ex æternitate: quoniam verò id peculiarem disputa-
tionem postulare videtur, disputat. sequenti præ-
standum erit.

D Interim sequentes partem affirmantem, ad argu-
mentum respondemus, non esse quidem putandum
fuisse ante mundi constitutionem spacium vacuum
infinitum, cum vacuum dicatur spacium cõrens,
corpore

E Sciatu quòd
est extra ca-
lum ratio
vacui non
habet.

F

Ad primum
argumentum
Scoti.
Voluntatis
determina-
tione Deus
operatur res
ad extra, me-
diatè actione
creata, qua à
voluntate ita
determinata
emanat.

Ad secundum.

Sciatu quòd
est extra ca-
lum ratio
vacui non
habet.

corpore, eodem tamen aptum repleri naturaliter: qua ratione Aristoteles negat dari vacuum extra caelum, quod tamen revera daretur, si ultimum caelum esset primum mobile, & contextum illius haberet partem aliquam eminentiorem ceteris: pars namque illa motu suo desereret perpetuo partem spatij vacuum, quam occupat, peractaque integra reuolutione, eam iterum naturaliter occuparet. At licet existimandum non sit, fuisse vacuum ante mundi constitutionem: affirmandum tamen est, fuisse spatium infinitum aptum diuina potestate repleri corpore, in quo toto propter immensitatem suae essentiae necessario ex aeternitate fuerit Deus praesens secundum suam substantiam, priusquam in parte quadam illius hunc mundum produxerit: quare negandum, est, non prius fuisse Deum praesentem spatio, in quo mundus consistit, quam in eodem creauerit mundum.

Spacium infinitum fuit ante constitutionem mundi in eoque toto ex aeternitate fuit necessario Deus.

Ad tertium.

Ad tertium, si maior ita intelligatur, ut quod agens fuerit maioris virtutis, eo in remotiore locum possit agere, agendo tamen prius in medium, admittenda est: si vero aliter intelligatur, erit neganda, semper namque actio ex natura rei habet, ut exire non possit in id, quod distat, nisi per medium, idque etiam si agens sit infinitae virtutis.

Ad confirmationem.

Ad confirmationem negandum est, ad rationem omnipotentiae pertinere, ut in id etiam, quod longe distat, possit agere, nihil prius in medium agendo: id namque non minus ex natura rei repugnat: quam angulos trianguli non esse aequales duobus rectis. Quare si daremus Deum operari immediate in id, quod distat, cum ex se omnino oppositum postulet natura rei, quae mutari nequit, darentur duae contradictoriae simul verae, non minus, quam si quis angulos trianguli non esse aequales duobus rectis affirmaret.

DISPUTATIO III.

Verum Deus sit extra caelum in spatio infinito.

Scholasticorum communior sententia.

Communior scholasticorum sententia est, Deum non esse extra caelum. Ratio eorum est, quoniam extra caelum nihil est: Deus autem dicendus non est esse in nihilo. Eadem ratione affirmant, Deum ante mundi constitutionem non fuisse in spatio, quod modo occupat mundus: quippe cum non fuerit tunc eiusmodi spatium. Cum enim, ut aiunt, Deus tantum sit, vel in se ipso, vel etiam in rebus creatis, atque ante mundi constitutionem nullae fuerint res creatae: sit, ut ante mundi constitutionem solum in se ipso, non vero in aliquo alio fuisse dicendus sit.

Prima conclusio. Deus est extra caelum in spatio infinito.

Sit nihilominus prima conclusio. Deus est extra caelum in spatio infinito, & pari ratione ante mundi creationem fuit in spatio, in quo mundum creauit. Haec est Maioris in 1. d. 37. q. 2. neque ab ea multum dissidet Richardus ibidem q. 4. art. 1. fertur etiam fuisse recentiorum Salmanticensium, eamque innuit Sorius 4. Physicorum q. 2. ad quartum in corol. 4. Eadem est apertissime Augustini 1. 1. de Ciuitate D. cap. 5. vbi ait, *extra mundum esse infinitum spacium circumquaerque in quo potest Deus creare infinitos mundos, in cuius variis partibus creare potuit hunc mundum, si voluisset, siquidem creauit in ea parte in qua nunc sistit. Deumque esse in toto infinito spatio quod extra caelum quaerit versus protenditur, nihil tamen in illud efficere.* In libro etiam de essentia diuinitatis paulo post principium, ipse, aut quicumque eius operis autor, cum praemisisset, Deum super omnem creaturam regendo praesidere, addidit, *eum extra omnia esse, & non esse*

A exclusum, & intra omnia, & non esse inclusum. Eandem sententiam innuit 1. confessionium c. 2. & 3. In eadem sententia est Hieronymus super 66. caput Isaiae, vbi ait, *Ac ne arbitremur caelo & terra Dei magnitudinem mensendam, in alio loco de eo legimus, Isaiae videlicet 40.*

Qui tenet caelum palmo, & terram pugillo, per qua ostenditur, & forinsecus, & intrinsecus, & infusus, & circumfusus, dum & solio ambiens, non includitur, & pugillo concluditur, ac palmo. Hilarius 1. de Trinitate ferè in principio, quasi concilians verba illa, *Qui tenet caelum palmo, & terram pugillo, cum illis, Caelum mihi thronus est, terra autem scabellum pedum meorum,* ait: *Vi in his cunctis originibus creaturarum Deus intra, & extra, & supereminens, & internus, id est, circumfusus, & infusus in omnia nosceretur, &c.* Damascenus 2. libro fidei orthodoxae c. 6. *Caelum, inquit, est circumdatio visibilium creaturarum, & invisibilium: intra enim ipsum & intellectuales angelorum virtutes & omnia sensibilia concluduntur, apud, determinantur ambitu. Solus enim Deus incircumscribitus est, omnia replens, omnia continens, & omnia ambiens terminans, & super omnia existens, & condens vniuersa.* Bernardus quoque sermone de triplici coherentia, eandem sententiam aperte innuit, dum ait, *Quo abis dilectus ex dilecto, & quaremus eum? vbi est? quid dixi miser, sed vbi non est? altior est caelo, inferno profundior, latior terra, mari diffusior, nusquam est, & vbi que est, quia neque abest ulli, neque villo capitur loco.* Haec Bernardus. Id autem quod dixit nusquam est, exposuit illis aliis verbis, neque villo capitur loco, quonia non ita est in loco quasi loco aliquo contineatur, sed semper existentia illius superat, exceditque omnem locum qui assignari valeat. Eandem sententiam docuit Diogenes, aut (ut alij volunt) Trimegistus, qui interrogatus quid esset Deus, respondit esse circulum cuius centrum esset vbi que, & circumferentia nusquam. Probari etiam potest ex illo 3. Reg. 8. *Si caelum, & caeli caelorum te non capiunt, quanto magis domus haec, quam adificauimus? Atque ex illo, quod de Beata virgine canit Ecclesia, quem totus non capit orbis terra se clausi viscera factus homo.* Deinde rationibus probatur: primo, id quod existit in vno loco, si de nouo incipiat esse in alio, mutatur, ut sphaera loci, in quo toto possit esse angelus, si vna leuca, & angelus existens in dimidio leuca applicet suam substantiam ad aliam dimidiam, incipiatque esse in tota leuca, vtique mutabitur: sed Deus potest creare alium mundum extra caelum, ut Catholici omnes fateantur: Si ergo quis dicat eum modo non esse extra caelum, de nouo tamen futurum extra, si nouum mundum extra hunc mundum condatur, concedatur necesse est, Deum posse mutari, quod tamen aduersatur testimonio Iacobi 1. dicens: *Apud quem non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio.*

B Secundo. Prius natura est aliquid secundum suam substantiam praesens alicubi, quam ibidem immediate suam operationem exerceat: ergo prius saltè natura est, Deum secundum suam substantiam esse extra caelum, quam ibidem nouum mundum producat: cum ergo semper possit producere in quocunque spatio extra caelum nouum mundum, sit, vt semper fuerit, semperque futurus sit in toto eo spatio secundum suam substantiam. Manifesta sunt omnia, potestque primum antecedens ex eo corroborari, quod praesentia, seu coniunctio agentis immediati cum passio, ex eo asseritur ab Arist. 7. Physicorum, & 1. de generatione necessaria ad actionem immediatam, quonia illa est proxima, atque debita collocatio agentis & patientis ad actionem immediatam, eo quod agens transmittere non possit actionem in id, quod distat, nisi prius agat in medium: appropinquatio vero ex omnium sententia

C *D* *E* *F*

prior est tempore, vel natura, quam sequatur actio, tanquam conditio ad actionem praerequisita.

Tertio. Spacium, quod modò occupat tota machina mundi, non est quid creatum à Deo: neque enim est res aliqua positiua, sed solum est capacitas, hoc est, non repugnantia per comparationem ad potentiam diuinam ad recipiendù tantum, vel tantum corpus, si ibi à Deo creetur, aut collocetur, quae capacitas ex natura rei est ante vllam creationem: non enim existimandum est, Deum simul creasse mundum, & spacium quod occupat, quasi vtrumque sic res creata: neque enim quispiam explicare poterit, quid illud sit: quæram enim ab eo, an sit substantia, an accidens: & si accidens, in quonam subiecto sit quibus eum nihil, quod cum ratione consentiat, respondere possit, fateatur necesse est, nihil aliud esse spacium, quam negationem quamdam, siue non repugnantiam, vt corpore repletur. Hoc ergo ita constituto, in hunc modum conficio argumentationem. In eo, quod corporis est capax, potest esse diuina substantia, non minus antequam recipiat corpus, quam postquam receperit: ergo sicut in spacio, quod occupat mundus, est modò diuina substantia, ita esse potuit, & que ipsa fuit ex æternitate ante mundi creationem, & pari ratione fuit in infinito spacio, per quod extra cælum producere & extendere potest, quantæcumque magnitudinis corpora.

Quod si quis dicat, spacium non esse aliud quam concauum corporis continentis: quare cum ante creationem mundi nullum corpus continens fuerit, nullum profus fuisse spacium. Occurendum erit hoc modo. In primis, totus mundus dicitur occupare spacium tantæ magnitudinis, quanta est diametri mundi longitudo: neque tamen datur concauum quod tale spacium contineat, aut quod totum mundum in se contineat. Deinde flante vento, ipse ego immotus manens, dicor esse in eodem spacio, in quo antea eram, & tamen non sum in eodem concauo corporis continentis, cum aliud, ac aliud vento flante successerit: ergo spacium & concauum corporis continentis non idem sunt. Adde quòd Deus potest redigere in nihilum corpora omnia, quæ intra orbem lunæ continentur, & conseruare latera orbis lunæ vbi modò sunt: tunc autem, si collocet lapidem in centro illius spacij vacui, spacium quod lapis occupabit, distabit à concauo lunæ longo intervallo quod corpore carebit, aptum tamen erit corpore repleti: ergo spacium & concauum continentis non idem sunt, sed spacium est capacitas tanta, quantum est corpus, quod in se valet recipere, quæ proinde cogitatione diuidi potest inter æquales partes, in quor corpus ipsum distribui potest.

Postremo, si Deus tantum esset in rebus creatis, & non in spacio vacuo, sequeretur Deum posse moueri: consequens est contrarium fidei: ergo Deus est etiam in spacio, quod nullo corpore repletur. Sequelâ probo, quoniam in hypothesi paulò antè factâ, Deus sua omnipotentia mouere posset lapidem illum versùs concauum lunæ, cum id nullam inuoluat contradictionem. Tunc verò ita argumentor. Dato tali motu, vbi quæque esset lapis, etiam Deus secundum suam substantiam, quandoquidem est in omnibus rebus creatis: sed lapis esset successiue in alia atque alia parte spacij: quam de nouo occuparet, & desereret aliam: si ergo quis dicat Deum esse in rebus creatis, & non in spacio vacuo: admittat necesse est, Deum etiam successiue simul cum lapide deserere qualiam partes spacij, & successiue esse de nouo in aliis, ac proinde moueri.

Subiciamus tamen secundam conclusionem.

A Deus non est extra cælum tanquam in loco aliquo positiuo, aut tanquam in re alia reali. Et forè in hoc sensu multi ex Scholasticis negant Deum esse extra cælum, sed dicunt ante constitutionem rerum fuisse tantum in se ipso, à constitutione verò mundi fuisse simul in se, & in rebus quas condidit. Sumptio itaque loco pro re positiua, dici consuevit, Deum esse in loco repletiue, quod loca corporibus repleat, conferendo illis esse in suis locis, eaque conseruando. Corpora verò dicuntur esse in loco circumscriptiue, aut per contactum quantiratis dimensiuè, vt D. Thomas art. sequenti ad primum, ait. Angeli autem dicuntur esse in loco definitiue. In s'blo ergo vniuerso dicitur Deus esse repletiue. In eo verò & extra cælum in spacio infinito est, & fuit ex æternitate, at neque circumscriptiue, neque definitiue, eò quòd spacium illud termino careat, sed per immensitatem suæ essentia.

Deus non est extra cælum tanquam in loco positiuo, aut in re alia reali.

Deus est in loco repletiue sumpto loco pro re positiua.

Circumscriptiue sunt corpora in loco. Angeli s'nt in loco definitiue.

DISPUTATIO IV.

Solutio cuiusdam obiectionis aduersus rationem D. Thomæ.

C Obicit Scotus in 2. d. 2. q. 5. contra rationem D. Thomæ. Quòd cum alibi dicat, substantias corporis expertes esse in loco per suam operationem, quando hoc loco probat Deum esse vbi que, ex eo quòd vbi que immediatè operetur, vel còtèrat probare Deum esse vbi que per operationem, & tunc petit principiu, cum prober idem per idem: vel intendit probare Deum esse vbi que per immensitatem suæ essentia, & sic, inquit Scotus, supponit Deum prius esse presentem rebus per immensitatem suæ essentia, quæ in operetur, idq, à posteriori probat ex immediatâ ipsius operatione: quare concedit substantiam corporis expertem esse in loco, & non per operationem, quod tamen alibi negat.

In spacio quod est extra vniuersum est quid dicitur, non tamen repletiue, circumscriptiue aut definitiue sed per immensitatem suæ essentia.

Obiectio Scoti.

D Caietanus hoc loco præmittit, coniunctionem Dei cum rebus accipi duobus modis, vno, pro còtractu, quo Deus per seipsum res attingit, qui non est aliud, quam actio, qua res producit, & conseruat. Quo pacto Deum esse in rebus non est aliud, quam eas immediatè producere & conseruare. Altero, pro relatione presentia, qua Deus relatiue dicitur presens rebus secundum suam substantiam, quæ relatio rationis est in Deo, sequiturq; prædictum contactum tanquam suum proprium fundamentum, seu potius tanquam suam rationem proximam fundandi.

E Præmittit deinde, præter alia discrimina, in hoc quoque differre inter se contactum, quo Deus res attingere dicitur, & contactum corporum, quo duo corpora sese tangunt, quòd contactus diuinus, non præsupponit existentiam rerum, quas per eum attingit, quin potius illas ita sua virtute attingendo, facit eas existere, contactumque atque existentiam earum consequitur relatio presentia, qua Deus secundum suam substantiam dicitur illis esse presens: at verò contactus duorum corporum vtriusque existentiam præsupponit.

Secundum.

F His ita constitutis, respondet Caietanus, non aliam esse existentiam Dei in rebus propter immensitatem suæ essentia, quam vel per contactum suæ actionis, vel per relationem presentia, quæ contactum consequitur, estque eo posterior, vt explicatum est: quare negat dari presentiam aliquam Dei in rebus priorè contactu atque actione, qua Deus producit & conseruat res. Ad argumentum ergo Scoti, si dicamus D. Thomam intendisse concludere existentiam, seu coniunctionem Dei cum rebus per contactum, negat peti principium in probatione: quoniam, vt clar-

Responso Caietani, Capreoli, & Ferrarientis ad obiectionem Scoti.

Obicitur in spacio corpore non idem sunt.

Spacium tantum est quantum est corpus quod potest recipere.

Secunda cõ. vltima.

gumentatur ab inferiori ad suum superius affirmando, nempe ab operatione Dei immediata in res creatas, ad existentiam Dei in illis per operationem in commune, nihil curans, sit ne id accipiendum pro mediata, an pro immediata operatione, vel certe argumentatur à definitione existentiae Dei in rebus per contactum suae virtutis, ad definitum: quippe cum Deum existere in rebus per contactum suae virtutis, non aliud sit, quam operari in eas immediate: quare inferre Deum esse in rebus per contactum suae virtutis, ex eo quod operetur in eas immediate, est argumentari à definitione attributi, quod demonstratur, ad definitum, atque adeo argumentum est à priori: Si verò dicamus D. Thomam intendisse concludere existentiam Dei in rebus per relationem praesentiae, tunc, inquit, *argumentatur à fundamento, seu ratione fundandi relationem, nempe ab actione immediata qua res creatas producit ac conservat, ad relationem praesentiae, quae eam consequitur, quare argumentum est à posteriori.* Neque D. Thomas supponit Deum prius esse praesentem per immensitatem suae essentiae, quam operetur. Eodem ferè modo respondent ad argumentum Scoti Capreolus in 1. d. 37. q. 1. & Ferraricensis 3. contra gentes c. 68.

Deum non est alicubi à contactu & actione, sed à relatione rationis praesentiae ad spaciū, quae omnem actionem antecedit. Angeli non sunt in loco per operationem. Prima conclusio. Deus prius est praesens spacio, quam in eo operetur. Agens creatur ad actionem praerogant praesentiam non solum ad spaciū, sed etiam ad passivum. Deus autem hanc secundam non praerogant. Secunda conclusio. Deus ex infinitate & immensitate suae essentiae ante omnem actionem habet esse ubique, id est, in omni parte spaciū. Deus ex operatione immediata demonstratur praesens alicubi non à priori sed à posteriori. Tertia conclusio. Deus prius operatur ad extra, quam sit in rebus creatis.

Quoniam verò in ea sum sententia, ut existimem, Deum non dici esse alicubi à contactu & actione, qua immediate ibi operetur, sed à relatione praesentiae, quae per comparisonem ad spaciū antecedit omnem operationem diuinam, & quam probè dicit Caietanus relationem, esse relationis: atque insuper existimo substantias corporis expertes non esse in loco per operationem, ut sectatores D. Thomae affirmant, aliquibus conclusionibus subiiciam quid de proposita difficultate sentiam.

Prima est. Prius est Deum praesentem esse spacio, in quo aliquid immediate operatur, quam cum ibidem operari. Haec disputatione praecedente confirmata est: praesentia namque atque indistantia à spacio, in quo aliquid immediate est efficiendum, conditio est praerogata ad actionem immediatam, imò est coniunctio omnino ad id necessaria. Arist. 7. Physicorum, & 1. de generatione etiam dixit esse necessariam praesentiam atque indistantiam agentis à passivo, tanquam requisitam coniunctionem ut sequatur actio. At loquebatur de agentibus naturalibus, quae cum producere non possint effectum de nihilo, illam quoque praesentiam praerogant ad actionem. Agens autem, quod sua actione non totam valet producere, ut est Deus, non praerogant praesentiam, ac coniunctionem cum passivo, sed sua actione illam efficit.

Secunda. Deus ex infinitate & immensitate suae essentiae ante omnem actionem habet esse ubique, hoc est, in omni parte spaciū, non solum eius quod occupat mundus, sed etiam infiniti quod est extra caelum. Ex operatione verò Dei immediata in aliquo spacio, non à priori, sed à posteriori demonstratur, Deum ibi praesentem esse secundum suam substantiam. Vtraque pars perspicua est ex dictis disputatione praecedente. Osum namque est, Deum ex aeternitate atque necessitate naturae ante omnem operationem ad extra, esse in infinito spacio, operationemque esse posteriorem eiusmodi existentiae in spacio, eò quod conditio haec ad operationem immediatam, ut prior, omnino requiratur.

Tertia. Prius est Deum operari ad extra, quam esse in rebus creatis, illisve praesentem esse. Haec manifestata est, quoniam relatio praesentiae Dei comparisonem rerum creaturarum supponit earum existentiam: actio autem Dei prior est existentiae illarum, ut potè, per quam res creatae accipiunt esse: ergo

A prius est operari Deum ad extra, quam ipsum esse in rebus creatis, illisve praesentem esse.

Quarta denique est. Ex praesentia, atque existentia Dei in spacio, quae productionem rerum creaturarum antecedit, & ex praesentia, & existentia rerum creaturarum in eodem spacio, quae posterior est productione, qua in eo producuntur, resultat praesentia, atque existentia Dei in rebus creatis. Quia enim Deus & res creatae praesentes sunt eidem spacio, praesentes etiam sunt inter se.

Quarta conclusio. Praesentia Dei in rebus creatis, resultat ex praesentia Dei ad spaciū & earundem rerum ad id spaciū.

Hoc loco examinandum esset, utrum etiam ad producendos effectus causarum secundarum concurrat Deus immediate, atque adeo, etiam ex immediato ipsius concursu ad omnem effectum liceat colligere praesentiam, existentiamque Dei in omnibus rebus. Quia tamen commodius id fiet q. 1. 4. art. 1. 3. in eum locum quaestionem hanc relinquamus.

ARTICVLVS II.
Vtrum Deus sit ubique.

PRAEDECENTE articulo quaesuit de existentia Dei in omnibus rebus: in hoc verò quaerit de existentia Dei in omni loco, non ut res est, sed ut locus est.

Deus est ubique, id est, in omni loco, repletus, non se ipso repletus illum formaliter, sed efficienter.

Respondetq; Deum esse in omni loco repletivè, non quidè formaliter, quasi ad modum corporum ipse repleat loca, sed efficienter, quatenus scilicet efficit, conservatq; corpora quibus loca replentur. Huius articuli explicatio ex dictis in praecedente perfacilis est.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus sit in omnibus rebus per essentiam, praesentiam, & potentiam.

IRCA hos tres modos, quibus Deus dicitur esse in omnibus rebus, animadvertendum est, omnes supponere existentiam vtriusque extremi in rerum natura. Atque hoc supponit D. Tho. ut notum. Quare Deum esse in rebus per praesentiam est, res esse in rerum natura, & conspici à Deo, ratione cuius conspectionis dicuntur esse in conspectu & praesentia ipsius. Deum verò esse per potentiam in omnibus rebus est, res esse in rerum natura, & subesse potestati diuinæ. Denique Deum esse per essentiam in omnibus rebus est, res esse in rerum natura, & Deum non distare ab illis secundum suam substantiam. Ex his facile solues obiectiones Durandi in 1. d. 37. q. 1. & Aureoli apud Capreolum eadem distinctione.

Deum esse in omnibus rebus per essentiam, praesentiam & potentiam, quid.

Circa peculiarem modum, quo Deus existit in sanctis per gratiam & caritatem, notandum est, cum gratia & caritas, inter omnes Dei effectus pro huius vitae statu hominibus concessos, sint nobilissimi (etenim his supernaturalibus donis Deus nos filios adoptivos, ac haeredes vitae aeternae constituit, redditque dignos sua dilectione, ac consortio) hinc efficit, ut per caritatem & gratiam dicatur Deus peculiariter esse in sanctis suis. Eadem etiam ratione dicitur esse in eis tanquam in templo quod ipse inhabitat: recedente verò ab eis caritate dicitur etiam Deus peculiari quodam modo ab eis recedere. Non est tamen negandum aliis etiam rationibus esse Deum in hominibus & in aliis rebus, ut per peculiaria signa, quibus interdum suam praesentiam manifestat ac testatur, quo pacto dixit Iacob Genesios 28. de loco ubi vidit angelos ascendentes, & descendentes per scalam à terra ad caelum usque pertingentem, *verè Dominus est in loco isto.* Et Exodus 3. de loco ubi Moyses vidit

Deus per caritatem est in sanctis nobilissimo quodam modo non tamen negandum est esse etiam aliis modis supernaturaliter in rebus.

vidit rubum ardentem dictum est, *Locus in quo stas, terra sancta est*: quia scilicet ibi erat Deus per mysticæ rei manifestationem. Adeft etiam Deus summis Pontificibus & Conciliis vniuersalibus, ne errare possint in definiendis iis, quæ vel ad fidem, vel ad mores pertinent.

ARTICVLVS IV.

Vtrum esse vbique sit proprium Dei.

esse vbique proprium est Dei.

ETA esse vbique vt sit totus in omni loco, & totus in qualibet cuiusque loci parte, & insuper vt nulla potetia dari possit locus, in quo non sit, ita est proprium Dei, vt nulli alteri rei, etiam vniuerso ipsi possit conuenire. Atque hæc sunt quæ D. Thomas in hoc articulo docet.

QVÆSTIO IX.

De Dei immutabilitate.

ARTICVLVS I.

Vtrum Deus sit immutabilis omnino.

ordo & sensus in quaestio.

DIVVS Thomas acturus q. sequente de Dei infinitate quoad durationem, nempe de æternitate, excludit hac quaestione ab eo imperfectionem mutationis, ex cuius priuatione demonstratur etiam æternitas. Porro mutatio in hac quaestione sumitur latissimè, vt comprehendit omne genus mutationis, quæ quoquo modo potentiam passiuam exigeret in eo, quod ita mutaretur, vt D. Thomas hoc loco ad primum explicat, & satis innuit verbum illud tituli huius articuli, *omnino immutabilis*.

Conclusio. Deus est immutabilis omnino.

Conclusio est. Deum esse omnino immutabilem. Est de fide, vt constat ex illo Malach. 3. *Ego Deus & non mutor*. Iacob. 1. *Apud quem non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio*. Numerorum 23. *Non est Deus vt homo, vt mentatur, nec vt filius hominis, vt mutetur*. Capite firmiter, de summa Trinitate & fide Catholica ex Concilio Lateranensi 2. *Vnus solus est verus Deus, æternus, immensus, & incommutabilis*.

Rationibus etiã probatur primò, quoniam quod mutatur est in potentia ad id, ad quod mutatur, admittitque aliquam compositionem, saltem cum eo, ad quod mutatur: sed Deus est actus purus, simplexque omnino, vt q. 3. demonstratum est: ergo nulla ratione potest mutari. Secundo, Deus est prima causa, & ob eam rationem est ens quod omnino necesse est esse, quòdque neque incipere potuit, neque potest desinere, vt q. 2. art. 3. ostendimus, atque de ipsius essentia est sua propria existentia, vt q. 3. art. 4. confirmauimus: ergo nec secundum accidentia, nec secundum substantiam, siue ad esse, siue ad non esse, est mutabilis: tum propter infinitatem atque immensitatem suæ essentia, ratione cuius, vt est in infinito atque omni spacio imaginario, vt q. præcedente art. 1. disput. 3. demonstratum est, ita mutari nequit secundum locum: tum etiam quoniam cum sit fons & origo totius esse, omnia præhabet in se, si-bique est sufficiens, atque nullius eget, & idcirco mutari nequit ad aliquod accidens acquirendum.

Obiicitur primò.

Obiicit aliquis. Cùm Deus sit in omnibus rebus, vt q. præcedente fuit explicatum, erit in lapide: quando ergo lapis mouetur de loco in locum, Deus saltem per accidens mouebitur ad motum lapidis. Consequentia ex eo probatur, quia quando aliquid

A mouetur, omnia quæ in eo sunt mouentur simul, saltem per accidens.

Secundo.

Præterea, quod transit ab otio in operationem, mutatur: Deus autem ex tempore creauit mundum, cùm ex æternitate nihil fuisset molitus: ergo mutatus est.

Ad primum.

Ad primum neganda est consequentia. Ad probationem dicendum, illud non esse verum de eo, quod ita est totum in eo, quod mouetur, vt simul etiam sit totum vbique: quare cùm Deus propter immensitatem suæ essentia vbique sit totus, etiam in loco infinito imaginario, vt superiori quaestione comprobatum est, efficitur, vt ad nullum locum possit peruenire lapis, in quo Deus non sit, neque desinere possit locum, in quo ipse Deus non maneat, & ob id fieri nequit, vt moto lapide, Deus moueatur, etiam per accidens ad illius motum, quamuis lapidè perpetuò, quocumque eum moueas, comiteretur. Sicut enim si primum mobile esset animatum animo indiuisibili, qui totus esset in toto orbe, & totus in qualibet parte, licet orbis moueretur circulariter, ratione suarum partium, quæ perpetuò singula mutarent situm in spacio, animus tamen, neque per accidens quidem moueretur ad motum singularum partium, eò quòd semper esset totus in singulis punctis spacij, ac proinde numquam inciperet esse, vbi antea non erat, neque desineret esse in aliquo puncto in quo totus non maneret: ita idem maiori cum ratione dicendum est de Deo, quando mouetur lapis, aut alia res creata, in qua Deus sit, eò quòd Deus totus vbique sit, & totus vbique maneat.

Animaduerte autem, non bene responsum, si quis fortè sibi persuaderet, vt aliquid moueatur per accidens ad motu eius, in quo est, oportere, vt illi sit quasi alligatum: Deum autem non esse alligatum lapidi. Fortè enim videri posset alieui, quemadmodum non est necesse, vt angelus, qui existens in quadam parte spacij mouet primum mobile, imprimendo impulsium successiue illius partibus, quæ eò perueniunt, moueatur ad motum earundem partium, eò quòd illis non sit alligatus, sed illis recedentibus, ipse perpetuò maneat in eadem parte spacij, ita Deu non moueri ad motum lapidis, eò quòd illi non sit alligatus. Hæc, inquam, non esset legitima solutio, nam licet Deus annihilando lapidem posset desinere esse in eo, ex hypothesi tamen quòd illum conseruaret, necessariò est in eo: quare si Deus non esset in loco, ad quem lapis mouetur, necessariò moueretur ad motum lapidis: sicut Christus, ex suppositione, quòd sit in hostia consecrata, necessariò quoad humanitatem, mouetur per accidens ad motum hostia, quando hostia tota mutat locum: secus autem quando non mutando secundum se totam locum, moueretur circulariter.

Ad secundum. Deus creatus ex tempore, cur non mutetur.

Ad secundum neganda est maior de transitu per operationem transeuntem, qualis est creatio: ignis namque immotus calefacit aquam sibi coniunctam, cùm tamen antea eam non calefaceret.

Obiicitur.

Obiicit tamen, fieri nequit, vt emanet de nouo actio ab agente in passum, nisi facta prius mutatio: neque alia poterit reddi, nisi motus, quo vel agens passo, vel passum agenti admorum, aut noua voluntas agentis ad operandum, quæ antea non esset, aut aliquid simile: cùm ergo creationem mundi non præcedat motus, aut variatio aliqua rerum creatarum, quæ ante creationem non erant, sit, vt præcedat mutatio, aut variatio in Deo, saltem quoad actum voluntatis.

Ad